

Vite

Allmänt

Enligt 26 kap. 14 § miljöbalken (1998:808) får beslut om förelägganden eller förbud förenas med vite. Vitet kan kopplas till hela eller vissa delar av ett föreläggande eller förbud. Vite är ett belopp som den som föreläggandet riktas mot kan tvingas betala om hen inte följer föreläggandet.

Det finns ingen principiell juridisk skillnad mellan föreläggande och förbud. Det gäller då antingen en åtgärd som ska utföras eller som inte får utföras. Miljöbalken och lagen om viten gäller för båda.

Som en grundförutsättning för att förelägga med vite brukar i normalfallet anses gälla att den förelagde tidigare visat en ovilja att utföra de berärda åtgärderna (eller följa ett förbud). Det kan vara så att ett tidigare föreläggande utan vite inte följts. Eller så kan krav ha framställts i meddelanden eller andra kontakter. Det är viktigt att tillsynsmyndigheten dokumenterar sådana framställda krav och att de nämns i motiveringen till ett beslut om vitesföreläggande.

Även i vissa andra fall kan vite användas. Det kan vara för att markera allvaret i en situation, men framför allt när det är särskilt viktigt att förelagda åtgärder utförs inom rätt tid. Enligt 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken får inte mer ingripande tillsynsåtgärder tillgripas än vad som behövs i det enskilda fallet. Även detta gör att man bör kunna motivera varför man väljer ett vitesföreläggande istället för ett vanligt föreläggande.

För att kunna nå framgång i domstolen med en ansökan om att döma ut vite måste föreläggandet med tillhörande vitesbelopp vara mycket tydligt utformat. I mål om utdömande av vite är det tillsynsmyndigheten som i sin ansökan om utdömande av vite ska bevisa att föreläggandet överträtts. Skälet till att det är annorlunda bevisbörda i denna situation är att vitet har straffrättslig karaktär och då ska man inte själv behöva bevisa att man är oskyldig.

Bestämmelser om vitesföreläggandets adressat, beräkning av storlek, utformning och utdömande finns i lagen (1985:206) om viten.

Det ska enligt 2 § lag (1985:206) om viten framgå i föreläggandet vid vilken tidpunkt och inom vilken tidsfrist som åtgärden ska vidtas. Om ett vitesföreläggande inte har följts så kan tillsynsmyndigheten, enligt 2 § lag (1985:206) om viten, meddela ett nytt när det förra har vunnit laga kraft.

Om ett vitesföreläggande överklagats bör länsstyrelsen kontrollera att domen delgivits för domstolen har ingen skyldighet att delge domen. Länsstyrelsen kan delge om inte domstolen delgivit domen.

Tillsynsmyndigheten beslutar om vitesbelopp och när vite ska dömas ut men det är endast domstolen som kan utdöma vitet. Enligt 21 kap. 1 § p. 8 miljöbalken (1998:808) är det mark- och miljödomstolen som, på ansökan av tillsynsmyndigheten, prövar mål om utdömande av vite.

Enligt 29 kap. 11 § miljöbalken (1998:808) ska polis eller åklagare underrättas om ett vitesföreläggande som innehåller *förbud* döms ut. Detta för att det inte ska bli dubbelbestraffning. Observera att frågan om dubbelbestraffning inte är aktuell när det handlar om vitesföreläggande om återställande.

Adressat

Enligt 2 § lag (1985:206) om viten ska vitesföreläggandet vara riktat till en eller flera namngivna fysiska eller juridiska personer. För att kunna förelägga med vite måste adressaten ha faktiska, ekonomiska och rättsliga möjligheter att följa föreläggandet. Tillsynsmyndigheten måste försäkra sig om att adressaten kan och får göra det som begärs i föreläggandet. Ett vitesföreläggande ska delges adressaten. Ett vitesföreläggande som är riktat till flera personer måste adresseras till var och en av

dessa personer och ett vitesbelopp måste fastställas för var och en av dessa (3 § lag (1985:206) om viten).

Det är alltså viktigt att kolla så att exempelvis namnet på ett bolag är exakt rätt. Både namn och organisationsnummer bör anges.

Vid vissa arrendeförhållanden kan det vara oklart vad arrendatorn för göra och vad ägaren får göra. Om det är nödvändigt för att reda ut den saken så har tillsynsmyndigheten möjlighet att begära in en kopia på arrendeavtalet. Det är då en uppgift eller handling som behövs för tillsynen (se 26 kap. 21 § miljöbalken). Motsvarande kan även gälla hyresförhållanden.

Kravet på delgivning förutsätter att någon av de sorters delgivning som anges i delgivningslagen (2010:1932) tillämpas, exempelvis delgivningskvitto. Det är ett formellt krav som måste vara uppfyllt för att vite ska få dömas ut.

Enligt 26 kap. 15 § miljöbalken (1998:808) gäller löpande vite även mot ny fastighetsägare om tillsynsmyndigheten sänder vitesföreläggandet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Annat vite gäller inte mot en ny ägare av egendomen men tillsynsmyndigheten får sätta ut nytt vite för den ägaren.

Storlek på vitesbeloppet

Enligt 3 § Lag (1985:206) om viten ska vitesbeloppet fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå honom att följa föreläggandet. Vitesbeloppet ska vara så stort att det från adressatens synpunkt är fördelaktigare att följa föreläggandet än att bryta mot det. Vitesbeloppet bestäms därför ofta till den kostnad som det blir att följa föreläggandet eller strax över. Viktigt att tänka på är även att om kraven på åtgärder utgår från de allmänna hänsynsreglerna så krävs det att verksamheten eller åtgärden ska vara av någon betydelse och att det görs en skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken (1998:808). Information om adressatens ekonomiska förhållanden kan t.ex. begäras från skattemyndigheten (t.ex. inkomst, skulder, förmögenhet). Någon mer djupgående utredning behövs dock inte, det viktiga kan vara att veta om det finns

Vad kostar åtgärden?

Vitesbeloppet kan fastställas utifrån vad det skulle kosta att följa föreläggandet. Du kan till exempel fråga branschföreträdare vad rättelsen skulle kosta att genomföra. Glöm inte att åtgärder kan vara dyrare att utföra om man måste ta särskild miljöhänsyn.

Vad kan motivera adressaten att följa föreläggandet?

Ibland kan en rättelse vara ganska billig att utföra, till exempel att flytta möbler, men adressaten kanske ändå inte följer föreläggandet. Då kan du behöva sätta ett vitesbelopp som inte nödvändigtvis motsvarar kostnaden för åtgärden i föreläggandet, utan i stället är en summa som motiverar adressaten att utföra rättelsen. Vad som kan vara motiverande får bedömas i varje enskilt fall och kan då till exempel bestämmas utifrån ett bolags omsättning, en privatpersons betalningsförmåga eller värdet på den anläggning eller byggnad som ska tas bort. Denna ekonomiska bedömning påminner om de rimlighetsbedömningar som du måste göra i samband med beslut om föreläggande.

Fast eller löpande vite

Ett fast vite sätts till en engångssumma. Enligt 4 § lag (1985:206) om viten kan vite föreläggas som löpande vite. Det är ett vite som beslutas vid ett tillfälle men som kan falla ut vid flera tillfällen. T.ex. ett vite som döms ut för varje vecka som adressaten underlåter att göra något eller för varje gång ett

förbud överträds. Ett löpande vite kan ha relativt långa tidsperioder, till exempel 20 000 kronor för varje påbörjad sexmånadersperiod som anläggningen finns kvar, eller en kortare tidsperiod om det är mer brådskande, till exempel 5 000 kronor för varje kalendervecka som förflyter utan att anläggningen tas bort.

Fördelen med löpande vite jämfört med engångsvite är att du inte behöver skriva ett nytt beslut och gå igenom processen med delgivning ännu en gång om det är uppenbart att mottagaren inte tänker fullfölja sina ålägganden.

Om föreläggandet förbjuder en åtgärd finns nackdelar med löpande vite. Då får domstolen bara döma ut för en tidsperiod i taget och det är därför lönlöst att ansöka om utdömande av vitet för mer än en överträdelse åt gången (av samma punkt). Du behöver alltså göra en separat ansökan för varje tidsperiod eller överträdelse. Om föreläggandet däremot innebär en uppmaning att göra något, kan man ansöka om utdömande av flera tidsperioder samtidigt. Även om man kan ansöka om utdömande för flera tidsperioder samtidigt för så kallade påbudsviten kan du – när du bestämmer längden av tidsperioderna – tänka på att det kan vara en fördel att hinna göra ansökningar om utdömande löpande efter varje separat tidsperiod eftersom det är en signal om att tillsynsmyndigheten menar allvar.

Det är möjligt att kombinera fast och löpande vite, så att en person föreläggs att innan ett visst datum utföra en åtgärd vid vite om XXX kronor och därefter vid vite om YYY kronor för varje tidsperiod, t.ex. månad.

Särskild preskriptionsregel för viten

I 9 § tredje stycket lag (1985:206) om viten anges att vite bortfaller, om talan om att det ska dömas ut inte har delgetts adressaten inom två år från det att förutsättningarna för att väcka en sådan talan uppkom.

Tiden räknas alltså från det att överträdelsen skedde (sista datum för att utföra åtgärden eller den dag då förbudet överträdades) och fram till dess att adressaten blivit delgiven ansökan om utdömande av domstolen. Delgivningen, som alltså utförs av domstolen, kan ju ta en viss tid när det är någon som inte vill bli delgiven. Detta bör man tänka på när man bedömer tidsåtgången innan prescription.

Beslut om att ansöka om utdömande – inte överklagbart

Ibland brukar tillsynsmyndigheter ta ett särskilt beslut om att ansöka om utdömande av vite. Det görs då ibland i ett dokument med rubriken "Beslut," som avses skickas till domstolen. Ofta skickas då kopia till adressaten, som en serviceåtgärd. Oavsett vad det står i rubriken eller i övrigt i dokumentet, så är en ansökan om utdömande av vite, eller ett beslut om att ansöka, inte att se som ett överklagbart beslut. Det är en sorts förvaltningsåtgärd. Domstolen kommer sedan låta adressaten yttra sig över ansökan.

Ibland inträffar det att adressater överklagar sådana dokument trots att de inte är överklagbara. Överklagandet måste då av formella skäl rättidsprövas och skickas vidare till domstolen (eller annan överklagandeinstans), som senare kommer att avvisa det. Tillsynsmyndigheten måste inte avvakta hur det går med ett sådant överklagande, utan kan ändå inge sin ansökan om utdömande av vite.

Text delvis hämtad ur Stöd i strandskyddstillsynen, Strandskyddsdelegationen, 2015.

Övriga källor:

- Att använda miljöbalken. Lagtexten AB. 2014.

- *Lagtext*
- *Henrik Skanert, länsjurist Länsstyrelsen i Kronobergs län*